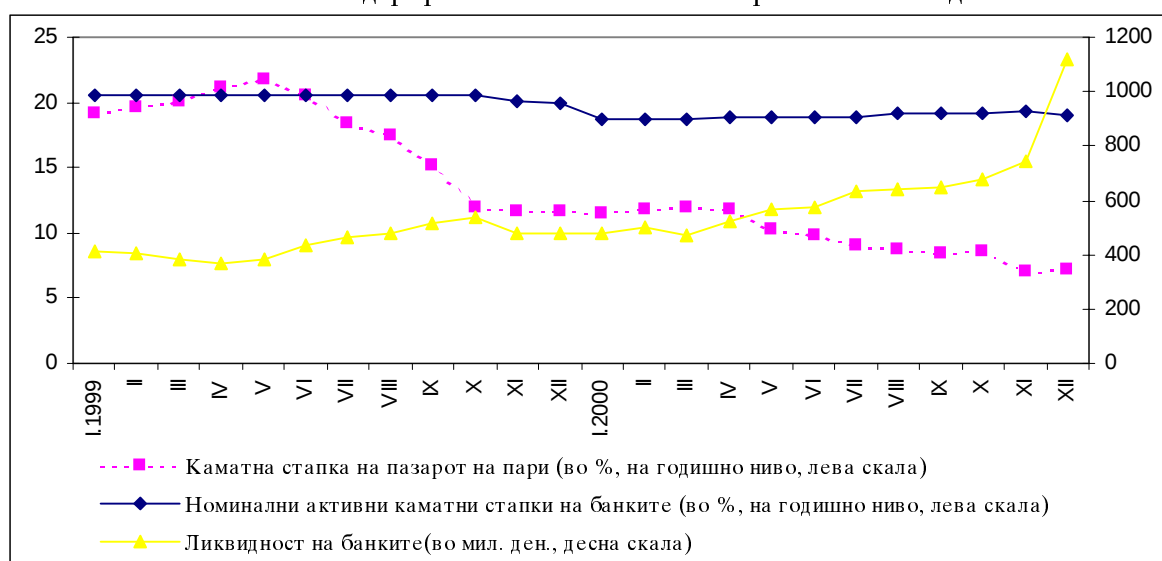

V. Каматна политика

Високото ниво на ликвидност на банкарскиот систем во текот на 2000 година имаше исклучително поволен ефект врз движењето на каматните стапки. Така, во услови на редуцирање на побарувачката за ликвидни средства, беше регистрирано намалување на каматните стапки на пазарот на пари. Истовремено, големиот интерес на банките за пласирање на вишокот на ликвидни средства во благајнички записи на Централната банка резултираше со соодветен пад на каматните стапки на аукциите на благајнички записи. Од друга страна, подобрената ликвидност на банкарскиот сектор и зголемениот депозитен потенцијал не резултираа во позначајно намалување на каматните стапки на банките, што претставува потврда за високиот степен на ригидност на каматните стапки на банките.

Графикон 20

Номинални пондерирани каматни стапки и просечна ликвидност

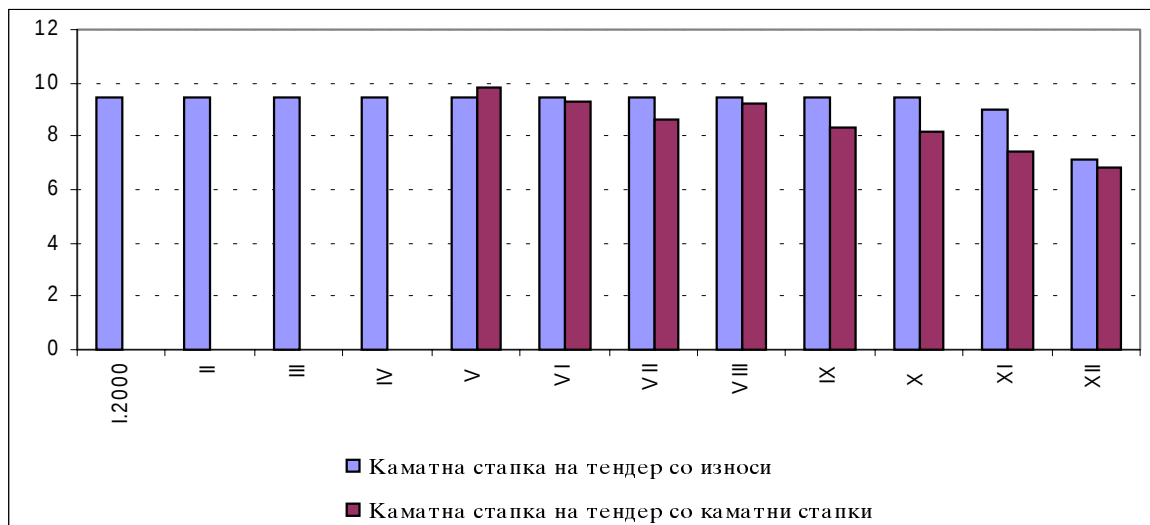
Релативно високата ликвидност на банките детерминираше отсуство на позначајна потреба од користење на аукциите на кредити (депозити)¹⁷, како инструмент на монетарната политика. Имено, НБРМ не спроведувааше аукции на денарски депозити во текот на 2000 година, со исклучок на месеците март, април и октомври. Притоа, просечната пондерирана каматна стапка остварена на аукциите на кредити во март 2000 година изнесуваше 11,4%, во април 13,0%, а во октомври 8,9% на годишна основа.

Во 2000 година, НБРМ изврши намалување на есконтната стапка и на каматната стапка на ломбардните кредити. Имено, во април 2000 година НБРМ ја намали есконтната стапка од 8,9% на 7,9% на годишно ниво. Промената е направена за да се произведе т.н. "сигнализирачки ефект", со цел да се влијае врз намалување на каматните стапки на банките. Во мај 2000 година каматната стапка на ломбардните кредити е намалена за еден процентен поен, при што беше утврдена на ниво од 17,5% годишно. Намалувањето на оваа каматна стапка имаше за цел нејзино усогласување со движењата на каматните стапки на пазарот за пари, кои бележеа континуирано намалување.

¹⁷ Од 15 април 2000 година престана да важи Одлуката за спроведување на аукциска продажба на денарски депозити, а стапи во сила Одлуката за спроведување на аукција на кредити на НБРМ ("Службен весник на Република Македонија" бр.24 од 29 март 2000 година).

Графикон 21

Движење на каматните стапки на аукциите на благајнички записи
(во %, на годишно ниво)

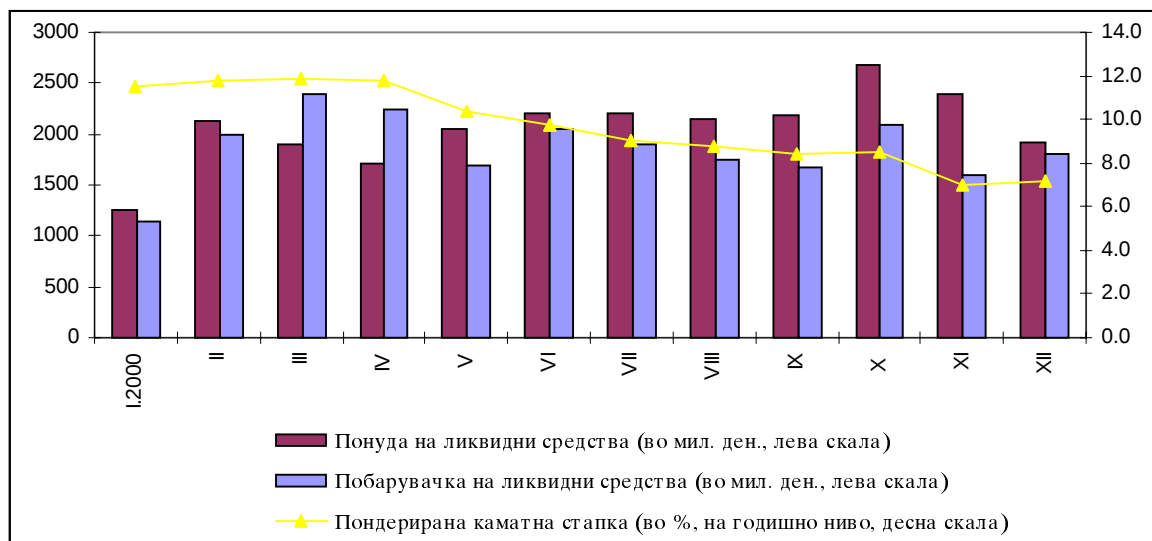

Притоа, во текот на 2000 година НБРМ изврши и квалитативна промена на инструментите за монетарно регулирање во насока на нивно осовременување и целосен премин кон пазарни инструменти на монетарната политика. Имено, почнувајќи од април 2000 година на аукциите на благајнички записи се организираат два вида тендери: "тендер со каматни стапки", каде што каматната стапка на благајничките записи се утврдува пазарно, и "тендер со износи" каде што каматната стапка ја утврдува НБРМ. Просечната пондерирана каматна стапка на благајничките записи на "тендерот со каматни стапки" имаше тенденција на намалување, при што таа во декември се сведе на 6,8% на годишно ниво. Во однос на мај 2000 година, кога овој тендер почна и практично да функционира, оваа каматна стапка е намалена за 3,0 процентни поени. На "тендерот со износи" каматната стапка утврдена од страна на НБРМ беше повисока и изнесуваше 9,4% на годишно ниво. Почнувајќи од ноември 2000 година се премина кон пофлексибилен пристап при утврдување на каматната стапка на "тендерот со износи", со цел нејзино усогласување со движењата на каматните стапки на благајничките записи на "тендерот со каматни стапки". Така, во декември 2000 година, просечната пондерирана каматна стапка на благајнички записи на "тендерот со износи" изнесуваше 7,1% годишно.

Движењата на Пазарот на пари и краткорочни хартии од вредност во текот на 2000 година кореспондираа со промените во нивото на ликвидност во банкарскиот систем. Генерално, релативно високата ликвидност на банките детерминираше состојба на поголема понуда од побарувачка за ликвидни средства на пазарот на пари, што се одрази врз движењето на каматните стапки на овој пазар. Така, пондерираната годишна каматна стапка на пазарот на пари во 2000 година во просек изнесуваше 9,7% и во однос на 1999 година беше пониска за 7,7 процентни поени. Динамички набљудувано, опаѓачкиот тренд на просечната пондерирана каматна стапка на пазарот на пари од втората половина на 1999 година беше за кратко време прекинат во февруари и март 2000 година, при што таа во март достигна 11,9%, што претставуваше нејзино највисоко ниво во 2000 година. Во продолжение на годината, каматната стапка на пазарот на пари бележеше континуирано намалување до ноември 2000 година кога се сведе на историско најниско ниво од 7,0%. Во декември 2000 година е регистриран мал пораст, при што просечната пондерирана каматна стапка на пазарот на пари изнесуваше 7,1% на годишно ниво.

Графикон 22

Понуда, побарувачка и каматни стапки на пазарот на пари

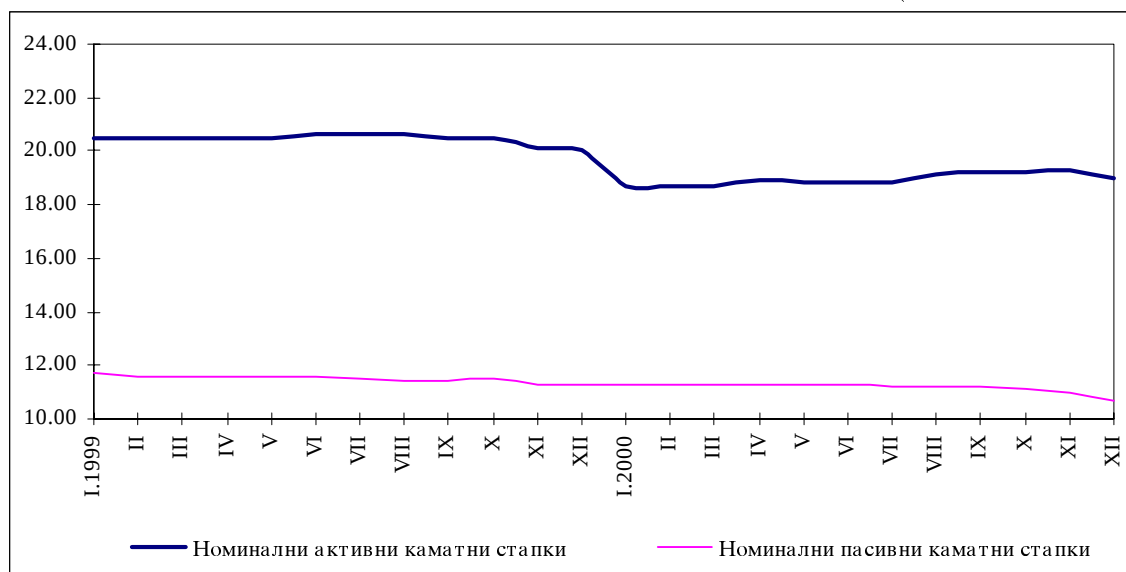
Значајно подобрена ликвидност на банкарскиот систем во 2000 година не резултираше со позначајно намалување на каматните стапки на банките, што претставува индикатор за високата нереспонзивност на каматните стапки на банките на движењата на пазарот на пари и промените во монетарната политика. Имено, номиналните пондерирани годишни активни каматни стапки на депозитните банки и во 2000 година се задржаа на релативно високо ниво и во просек изнесуваа 18,9%. Во однос на 1999 година, тие се пониски за 1,6 процентни поени, што претставува одредено придвижување на нивното ниво во однос на претходните неколку години (во 1999 година промената изнесуваше 0,5 процентни поени, а во 1998 година 0,4 процентни поени). Истовремено, номиналните пондерирани пасивни каматни стапки на банките се намалија за 0,3 процентни поени и во просек изнесуваа 11,2% годишно. Ваквите движења детерминираа намалување на каматните маргини за 1,3 процентни поени, при што во 2000 година тие во просек изнесуваа 7,7 процентни поени. Сепак, каматните маргини се сеуште повисоки во споредба со другите земји во транзиција за 3 - 4 процентни поени.

Во услови на остварени позитивни месечни стапки на инфлација, особено релативно висока месечна стапка на инфлација во април 2000 година, реалните активни и пасивни каматни стапки на банките во 2000 година забележаа релативно ниски вредности и изнесуваа 6,5% и -1,4%, соодветно (наспроти 21,6%, односно 12,6% во 1999 година).

Графикон 23

Номинални активни и пасивни каматни стапки на депозитните банки

(во %, на годишно ниво)

Одржувањето на високи каматни стапки и маргини во 2000 година покажува дека каматната политика на банките е сеуште под влијание на фактори од системска и фундаментална природа. Тоа се следните фактори:

а) сеуште ниското ниво на домашно штедење и покрај растечкиот тренд на депозитите на банките во втората половина на 1999 година и во текот на 2000 година. Тоа првенствено се должи на релативно ниското ниво на доход, кој претставува главен ограничувачки фактор за штедење. Негативен ефект врз домашното штедење има и недоволното ниво на доверба во банкарскиот систем, проблем кој главно е наследен од минатото. Сепак, донесениот закон за Фондот за осигурување на депозити во јули 2000 година, со кој се обезбедува повисок процент на осигурување на депозити (100% за депозит на физичко лице до 1.500 ЕВРА, односно 90% за депозит помеѓу 1.500 и 7.500 ЕВРА), зајакнатата банкарска супервизија и емитираните државни обврзници за старото девизно штедење, се очекува да резултираат со постепено зајакнување на довербата на економските субјекти и подобрување на степенот на мобилизација на заштедите во банкарскиот систем;

б) високата побарувачка за банкарски кредити, што произлегува од традиционалната ориентираност на претпријатијата за позајмување средства од банките, и покрај функционирањето на берза на долгорочни хартии од вредност. Реформите во секторот на претпријатијата и посоодветното позиционирање на берзата во структурата на финансискиот систем на Република Македонија се неопходните предуслови за надминување на ваквата состојба, кои понатаму треба да влијаат во насока на намалување на активните каматни стапки на банките;

в) финансиската недисциплина, што се огледа во високото учество на достасани ненаплатени побарувања во портфолиото на банките. Слабиот квалитет на банкарското портфолио е детерминиран од вкупните состојби во економијата, како и неможноста на банките за "целосна контрола" на нивните клиенти, имајќи ја предвид тековната поставеност на платниот промет. Реформата во платниот систем, во насока на целосно префрлување на платниот промет кај банките, заедно со јакнењето на улогата на банкарскиот менаџмент согласно новиот Закон за банки донесен во јули 2000 година, се клучните фактори кои ќе влијаат во насока на поефикасното управување со кредитното портфолио од страна на банките;

г) неефикасноста на судските постапки во врска со наплатата на хипотеките. Новиот Закон за договорна хипотека и измените во постојниот Закон за извршна постапка во 2000 година се очекува да го забрзаат процесот на реализација на хипотеките, со што би се ограничило негативното влијание на овој фактор врз каматната политика на банките;

д) недоволната конкуренција во банкарскиот сектор што условува постоење на високи каматни маргини. Влезот на странски капитал во банкарскиот систем и особено во најголемата банка, се очекува да ја подобри конкуренцијата во банкарскиот систем и да ја зголеми понудата на финансиски средства, со што ќе влијае во насока на намалување на каматните стапки и маргини.